

HERMENEVS

7^e JAARGANG, AFL. 10 — 15 JUNI 1935

Alcedonia

ad amicum H. J. S.

Aequor immensum ut speculum repostum!
Splendidum est aequor maris exprimentis
Cuncta supra se simulacra, naves,
Nubila, solem.

Sit quies villae prope Vectis amnem,
Sic in arbusto positae quieto,
Semper in claro speculo tuenti
Fluminis alti.

Ut Deus te perpetuo atque abunde
Feriis donare velit venustis,
Dum tua est sedes, quam animo videbas
Ex Oriente.

Talis est vitae modus exsulanti:
Fluctuat sicut mare turbulentum,
Rursus ut sese Oceanus reclinat,
Vita quiescit.

Temporis doeloe¹ memor, at periclis
Usque sis liber gravibusque curis,
Semper et Musae tibi sint amicae
Mnemosyneque.

Remiges istis validis lacertis!
Haurias multos calices iocosus!
Vividas pingas tabulas, poetas
Verte Latinos!

Hora sic tarde veniat suprema,
Cumque adest, vere liceat fateri:
Saepe deiectus sed item beatus,
Gratus abibo.

---

¹ i. e. praeteriti in lingua Malaica.

In de Nieuwe Rotterdamsche Courant van 19 Mei j.l. verscheen de Nederlandsche vertaling van het in ons vorig nummer door Prof. Damsté gepubliceerde gedicht „Rapta Lamella/”

Hieronder geven wij het origineel van „Alcedonia” door Mr. W. B. Westermann, van wiens hand ook grootendeels de I/atijnsche vertaling is, die hiervoor is geplaatst.

ZEEKUST.

aan mijn vriend H. J. S.

Zeerust op de baren, die glad zijn als een
Spiegel, op het zeevlak, dat alles glinstrend
Kaatst terug, al 't geen, wat er in komt kijken,
Wolken en schepen.

Vrede zij uw huis aan de Vecht, zoo stil en
Vredig liggend in het geboomte, dat zich
Wederkaatst ziet, neerziende in den spiegel
Van het riviertje.

Moge God U menigen rustdag schenken
In het huis, dat eens in Uw droom gij wenschtet
Toen in noesten arbeid gij Uwe dagen
Sleet in de Tropen.

Als een zee is 't leven voor hem, die rondzwerft:
Woest slaan soms de golven in hart en hersens.
Maar, zooals de zee zich soms neer gaat vleien,
Vleit zich neer 't leven.

Laat herinnering U stil vergezellen!
U tot troosteres zijn in bange uren!
Dat de Muzen ook U steeds mogen bijstaan,
Mnemosyne ook!

Roei Uw baantje krachtig met sterke spieren!
Drink Uw glaasje vredig in schauw der boomen!
Maak een schilderij en vertaal nog veel meer
Uit het Latijn nog!

Komt dan eens de scheiding van deze wereld.
Moge Gij tevreden dan kunnen zeggen:
Veel heb ik geleden, veel ook genoten,
Dankbaar vertrek ik!

Maarssen.

W. B. WESTERMANN.

Over couvade bij de Grieken

Wanneer wij de Grieken voor 't eerst in de geschiedenis zien verschijnen, vertoonen zij zich dadelijk met een hoog staande cultuur: de Myceensche kunst en Homerus, 't Lijkt wel of zij, evenals Athene, als volwassenen geboren zijn.

Maar vóór Homerus zijn er andere dichters geweest, ook de Grieken hebben de toestanden doorgemaakt van de zoogenaamde wilde volken en op verschillende plaatsen zijn, vooral in godsdienstige gebruiken, herinneringen blijven bestaan aan de tijden van animisme, totemisme, matriarchaat, enz.

Een vermelding van het zeer eigenaardige gebruik van de couvade of het mannenkraambed vond ik bij Plutarchus in het leven van Theseus (cap. 20).

Couvade heeft bestaan in de meeste streken van de aarde en komt hier en daar nog voor. 't Best is zij bewaard bij Indiaansche stammen in Zuid-Amerika, vooral bij de Karaiben, maar wij vinden ze ook vermeld in Noord-Amerika en in Groenland; ook bij de Vuurlanders bestaan er nog overblijfselen.

In Engelsch-Indië, Achter-Indië, op de meeste eilanden tusschen Azië en Amerika is ze bekend, bij de Samoeden en bij de Ainu's in Japan.¹

In China vond Marco Polo het gebruik en op een Chineesche prent uit de 18^e eeuw is een duidelijke afbeelding van een vader, die in bed ligt met het kind bij zijn borst; de moeder komt van buiten en brengt eten.²

In Afrika is de couvade gevonden (of gebruiken, die erop wijzen) in Marokko, Abessinië, Kongo en Madagaskar.

Wanneer de gewoonte dus is aangetroffen in zoovele en zoo uiteen gelegen streken, is het waarschijnlijk, dat ze zoo goed als overal bestaan heeft, want niet-vermelding door reizigers of zendelingen kan toevallig zijn.³

De vormen van de couvade zijn zeer uiteenlopend, maar de hoofdzaken zijn bijna overal gelijk.

Na de bevalling n. l. gaat de vrouw weer aan haar huiselijke bezigheden, maar de vader weet als kraamheer zich „seer behagelijk en als siekelijk aan te stellen en laat hem wel mooytjens koesteren”, zooals Schouten schreef in 1660 over het eiland Boeroe.

De vader gaat dus in bed of in een hangmat liggen, wordt verpleegd, ontvangt bezoeken, heeft het kind soms bij zich (behalve

¹ Op de Philippijnen bestaat nog de gewoonte, dat de vader het kind verzorgt, terwijl de moeder op het land werkt.

² Bushell, Chinese art 1906.

³ Bij de laagst staande volken als de Bosjesmannen en in Australië schijnt de couvade niet voor te komen. Misschien omdat het verband tusschen conceptie en bevalling hun onbekend is.

als de moeder het moet voeden), maar ook houdt hij, vooral in Zuid-Amerika, een zeer streng dieet, dat soms een jaar lang moet volgehouden worden: hij mag ook geen zwaar werk verrichten, geen scherpe werktuigen gebruiken, niet jagen op groot wild, niet baden, enz.

De meeste reizigers en zendelingen worden getroffen door het voor ons ongewone verschijnsel, dat, terwijl de vrouw weer aan haar werk gaat, de man rust neemt en verzorgd wordt.

Een Italiaansche zendeling in de 18^e eeuw, die in Afrika van deze gewoonte hoorde vertellen, schreef, dat, zoodra hij een man in couvade zou aantreffen, hij hem met een stok 't bed zou uitjagen.

Zeer ten onrechte. Het medelijden met de vrouw is overbodig: bij de volken, die nog niet door de beschaving zoo ver van de natuurstaat zijn verwijderd, is de bevalling, als er geen complicaties zijn, niet zoo pijnlijk en moeitevol als bij de moderne vrouwen.¹

De vrouw is dus niet uitgeput en kan zoo goed als dadelijk haar dagelijkse bezigheden verrichten en dat medelijden met haar is overbodig en onjuist.

Maar nu blijft over de volgens onze inzichten dwaze en ongemotiveerde ziekte-toestand van den man.

Door de geleerden zijn verschillende verklaringen gegeven, waarvan de meest nuchtere en eenvoudige zeker onjuist is. De vrouw zou n.l. in de dagen vóór de bevalling haar man graag bij de hand hebben voor hulp, ze zou ook de last niet willen hebben van groot wild, waaraan veel schoon te maken is: en daarom zou de man, die nu toch thuis moest blijven, int verval in bed gaan liggen, waaruit de gewoonte zou zijn ontstaan.

Maar ten eerste blijft hierbij onverklaard het dieet, het verbod van rooken, snuiven, enz. en ten tweede is er bij de primitieve volken altijd verband tusschen hun gebruiken en hun geloof.²

Bachofen en anderen zien in de couvade een overgang van het matriarchaat naar het patriarchaat: nadat dus tot nog toe de moeder het hoofd van de familie was geweest, wilde de vader, om zijn

---

¹ In de roman van Pearl Buck, *Good earth*, die in het tegenwoordige China speelt, wil de vrouw niet, dat haar man haar bij de bevalling zal bijstaan, of zelfs binnenkomen, voordat zij zelf alles opgeruimd heeft; daarna gaat ze hem weer helpen bij het werk op het land.

² Van dezelfde aard is dat, wat Max Muller zegt: de man, die bij de bevalling niet in tel was en telkens in de weg liep en voortdurend standjes kreeg, vond 't maar 't best om in bed te kruipen.

nieuwe rechten te doen gelden, ook het natuurlijke moederschap symbolisch voorstellen.

Ook hier blijft het dieet onverklaard; bovendien komt de couvade ook voor in streken, waar het matriarchaat nog bestaat (bij de Arawaks o. a.).

Er is ook een verklaring van de menschen zelf, bij wie de couvade bestaat, n.l. dat de man bij de bevalling de vrouw aanblaast en daardoor zooveel zielestof afstaat, dat hij rust noodig heeft.

Deze opvatting schijnt mij toe later bedacht te zijn, toen het gebruik niet meer begrepen werd en dezelfde bezwaren omtrent het dieet gelden hier, als tegen de hiervoor genoemde meeningen.

Zij komen m. i. 't dichtst bij de waarheid, die de oorzaak van de couvade zoeken in het geloof, dat er een geheimzinnige band bestaat tusschen den vader en het kind. In Brazilië beteekent het woord voor kind „kleine vader.”

Alles dus, wat de vader doet of nalaat, komt het kind ten goede, de vermindering van groote inspanning en vermoeidheid, van gevaar bij de jacht op groot wild.

Ook het dieet, de onthouding van verschillende vleeschsoorten, wordt door de Kariben zelf zoo verklaard.

De vader mag geen aguti ('n knaagdiersoort) eten, opdat het kind niet mager zal worden, geen schildpad, om het te behoeden voor doofheid, geen (gevlekte) labavisch, omdat het dan vlekken zou kunnen krijgen, waaruit later zweren zouden ontstaan; ook geen haimara, want het eten van deze visch, die vliesjes op zijn oogen heeft, kan blindheid veroorzaken, geen marudi¹ uit vrees dat het kind dood zal ter wereld komen.

De vader rookt en snuift niet, want niezen wordt nadeelig geacht voor het kind.

Sterft het kort na de geboorte, dan wordt dit door de vrouw altijd aan den man verweten, die dit dus had kunnen voorkomen.

Niet alle gebruiken zijn hiermee verklaard, b.v. niet, dat bij een Karibenstam de vader met een agutitand opengekrabd en daarna zijn wonden met peper ingewreven worden, ook niet dat hij elders adergelaten wordt, maar misschien hangt dit samen met de hier en daar voorkomende gewoonte om het kind met het bloed van den vader te bestrijken.

¹ Dit dier staat niet vermeld bij Brehm.

Door sympathische magie tracht dus de vader het welzijn van het kind te bevorderen.

De andere soort couvade, door Frazer praenataal genoemd tegenover de vorige, die postnataal is, kan op dergelijke wijze verklaard worden. Deze is minder algemeen en bestaat hierin, dat de man door zuchten en kermen een bevalling nabootst. Het is mogelijk, dat hij door deze sympathische bewegingen en geluiden de moeiten van de vrouw tracht te verlichten, of dat hij door zichzelf als barend voor te stellen booze geesten, die de vrouw of het kind zouden kunnen schaden, afleidt.¹

Dat de couvade ook in Europa voorkwam, lezen wij bij Diodorus (V 14), die over Corsica schrijft: *ὅταν ἡ γυνή τεκῆ, ταυτης μεν οὐδεμια γινεται περι την λοχειαν ἐπιμελεια· ὁ δ' ἀνηρ αὐτης ἀναπεσων ὡς νοσων λοχευεται τακτας ἡμερας ὡς του σωματος αὐτου κακοπαθουντος*. En Strabo (III p. 114 Casaub.) vertelt van de Keltiberiers in Spanje: *τεκουσαι διακονουσι τοις ἀνδρασιν, ἐκεινους ἀνθ' αὐτων κατακλινασαι*.

Herinneringen aan 't oude gebruik worden vermeld in Frankrijk, Schotland, Ierland en Lapland; bij de Basken nog in de 19^e eeuw en volgens een mondelinge mededeeling bij Letourneau² op ons eiland Marken; als dit laatste juist is, is in allen gevallen tegenwoordig daarvan niets meer over, zooals de predikant aldaar. Ds. Trefers, mij schreef.

Ten slotte nu de plaats van Plutarchus (leven v. Theseus XX). Hij vertelt, dat Theseus met Ariadne naar Cyprus voer, maar haar daar aan land zette, omdat zij zwanger was en last had van de bewegingen van het schip. Na zijn vertrek verzorgden de Cypriische vrouwen haar in haar verlatenheid en gaven haar onechte troostbrieven van Theseus. Nadat zij nog vóór de bevalling gestorven was, kwam Theseus terug en in zijn droefheid over het verlies, beval hij de Cypriërs, om aan Ariadne te offeren, waarvoor hij een som geld achterliet, *ἐν δε τη θυσια κατακλινομενον τινα των νεανισκων φθεγγεσθαι και ποιεν ἀπερ ὀδινουσαι γυναικες*.

Dit is dus een voorbeeld van de praenatale couvade.

Nu is dit wel op Cyprus, waar ook veel Phoeniciërs woonden, maar omdat de couvade hier verbonden is met een Grieksche sage,

¹ Wanneer bij de Dravida's de vrouw de weeën voelt, trekt de man een paar vrouwekleeren aan, plakt zich 't teeken van de vrouw op 't voorhoofd en gaat in een donkere kamer in bed liggen.

² Evolution du manage et de la famille.

geloof ik, dat wij ze voor Grieksch kunnen houden. Anders moeten wij aannemen, wat ook van sommige blanken in Brazilië verteld wordt, dat de Grieken het oorspronkelijk hun vreemde gebruik hebben overgenomen van de oude bewoners.

Apeldoorn.

P. DE KONING.

Een poëet-zakkenroller

Bij de begrafenis van Hugo, bisschop van lyncoln, anno 1200, Speelde zich in het koor van de kerk, waarin de doode opgebaard lag, een vreemde gebeurtenis af, die opgeteekend is in de kroniek van Magister Roger de Hovedene (*Chronica* vol. IV p. 143 sq. ed. W. Stubbs ¹). Ik laat hier het geheele verhaal in zijn oorspronkelijken vorm volgen ²:

Et ibidem quidem bursarum incisor scidit bursam cuiusdam mulieris, et statim factae sunt ambae manus eius contractae, et ipse stans immobilis clamabat dicens:

- „poenitet, o, si quid miserorum creditur ulli,
 poenitet, et facto torqueor ipse meo.
 qui cum me poena dignum graviore fuisse
 confiteor, possum vix graviora pati.
- 5 et quamvis meritis poena haec sit debita nostris,
 magna tamen spes est in bonitate Dei.
 spes facit, ut vivat fossor quoque compede vinctus,
 liberaque a ferro crura futura putet.
- 10 spes facit, ut videat cum terras undique nullas,
 naufragus in mediis brachia iactet aquis.
 saepe aliquem sollers medicorum cura reliquit:
 nec spes huic, vena deficiente, cadit.
 carcere dicuntur clausi spectare salutem;
 atque aliquis pendens in cruce vota facit.
- 15 en spes, quam multos laqueo sua colla ligantes
 non est proposita passa perire nece!
 confugit interdum templi violator ad aram,
 nec petere offensi numinis horret opem.”

¹ Vergelijk M. Manitius, *Philol. Supplem.* VII p. 754.

² Voor het gemak heb ik de versregels genummerd.

Et ad se conversus, ait:

„lingua sile, non est ultra narrabile quicquam.”

Et conversus ad clerum, dixit, „miseremini mei, miseremini saltem vos, amici Dei, et orate pro me ad Dominum, ut Ipse pro Sua ineffabili misericordia misereatur mei. Ego enim abrenuncio Sathanae et operibus eius.”

Et statim facta oratione pro ipso ad Dominum, soluta sunt vincula Sathanae, quibus constrictae erant manus eius, et sanus factus est homo ab illa hora, laudans et glorificans Deum.

20 „talia coelestes fieri praeconia gaudent,
ut, sua quid valeant numina leste probent;
saepe levant poenas, ereptaque lumina reddunt,
cum bene peccati poenituisse vident.”¹

In dit wonderverhaal — dat natuurlijk geheel voor rekening van den ouden chroniqueur blijft — is voor den onbevungen lezer mischien dit wel het allerwonderlijkste, dat een beurzensnijder van professie zoo verbluffend goed thuis scheen te zijn in de latijnsche

¹ *Vertaling.* Daar was het ook, dat een zakkenroller zich meester maakte van de beurs eener vrouw. Terstond daarop verstijfd en met beide handen in een kramp, en onbeweeglijk stond hij daar en sprak met luider stemme: „Ik heb berouw! Ach, zoo men ooit een ongelukkig man geloof schenkt, gelooft dan mij: ik heb berouw! Ik lijd folterende pijnen, als gevolg van mijn eigen daad! Al geef ik toe een zwaarder straf verdiend te hebben, toch is dit leed wel het zwaarste, dat ik dragen kan. En hoezeer ik deze straf ook verdiend heb door mijn misdrijf, toch stel ik al mijn hoop in de goedheid Gods. De hoop immers is het, die zelfs een dwangarbeider, ondanks zijn voetboeien, in leven doet blijven, door de gedachte, dat zijn beenen toch wel eens vrij zullen zijn van het ijzer. De hoop maakt, dat een schipbreukeling, ook al ziet hij nergens land, in volle zee zijn armen uitslaat en zwemt. Menigmaal is een zieke door de artsen opgegeven, hun kunde en zorg ten spijt: en toch begeeft de hoop hem niet, ook al wordt zijn pols steeds zwakker. Men zegt, dat gevangenen in hun cel op behoud hopen; ja, menigeen doet nog geloften, zelfs terwijl hij aan het kruis is genageld! Bedenkt, hoevelen, die met de strop een eind aan hun leven wilden maken, door de hoop daarin verhinderd zijn! Soms ook zoekt een tempelschenner een toevlucht bij een altaar, er niet voor terugschrikkend de hulp in te roepen van de godheid, die hij beleedigd heeft.’ En tot zich zelf sprak hij: ‘Zwijg stil, mijn tong! Verder kan er niets gezegd worden!’ Vervolgens richtte hij zich tot de geestelijken en zeide: ‘Hebt medelijden met mij, hebt medelijden, gij vrienden Gods, en bidt voor mij tot den Heer, dat Hij in Zijn onuitsprekelijke barmhartigheid medelijden moge hebben met mij. Want ik zweer Satan af, en met hem zijn werken.’ En zij baden ten zijnen behoeve tot God, en terstond vielen de boeien van Satan, die zijn handen gekluisterd hielden, van hem af; en sinds dat oogenblik was de man genezen. En hij prees en loofde den Heer. ‘Den hemelingen behaagt het, dat alzoo over hen de loftrompet gestoken wordt, opdat zij bij monde van getuigen het bewijs kunnen leveren van wat hun majesteit vermag.’

vers-techniek, Zonder overdrijving mogen we zelfs zeggen, dat dit vermeende impromptu ook in den Augusteïschen tijd zeker de aandacht zou hebben getrokken.

Had bijvoorbeeld de voorname Romein C Pomponius Graecinus dit gedicht kunnen lezen, dan zou hij terstond aan niemand minder dan aan zijn goeden vriend Ovidius gedacht hebben, zij het ook met de in dien tijd steeds meer algemeen wordende bijgedachte: *quantum mutatus ab illo!*¹ Want meer speciaal bij het lezen van de verzen 5—16 zou hij tot de conclusie zijn gekomen, dat er nu zelfs geen sprake meer was van een tekort aan afwisseling, omdat het blijkbaar zoo afgestompte *ingenium poeticum* van zijn vriend het dit keer niet eens meer verder had kunnen brengen dan tot een letterlijke herhaling van geheele passages uit een reeds vroeger aan hem, Graecinus, gericht brief.²

Zoo zou de bekende gunsteling des keizers, Paullus Fabius Maximus, dezelfde opmerking hebben gemaakt naar aanleiding van de verzen 3 en 4, welke Ovidius reeds in den winter van het jaar 12 aan hem had gewijd³; terwijl ook voor den advocaat Brutus⁴ en den edelman Messalinus⁵ de overige verzen zeker geen onbekenden zouden zijn geweest.

Wie zich de moeite geeft de bedoelde Ovidiaansche verzen op te slaan en ze te vergelijken met den middeleeuwschen tekst, zal slechts enkele verschillen opmerken, en dan nog zeer geringe.⁶ Dat deze er zijn, is eigenlijk ook geen wonder, als men bedenkt, dat we hier te doen hebben met vijf op zich zelf staande gedachten, die in de *Epistulae ex Ponto* over verschillende liederen verdeeld zijn, en dus oorspronkelijk volkomen los van elkaar voorkomen, in de kroniek echter een samenhangend geheel vormen. Men zal zien, dat

¹ Bijna al zijn vrienden begonnen Ovidius er een verwijt van te maken, dat hij zoo weinig variatie bracht in zijn klaagzangen vanuit zijn ballingsoord Tomis. De lezer vergelijke hiervoor: *Ex Ponto* III 9, 39 sq. *cum totiens eadem dicam vix audior ulli, verbaque profectu dissimulata carent.*

² v. 5 sq. = P I 6, 45 sq.; v. 7—16 = P I 6, 31—40.

³ Cf. P I 2, 13 sq.

⁴ v. 1 sq. = P I 1, 59 sq.; v. 20—23 = P I i, 55—5<S.

⁵ v. 17—19 = P II 2, 27 sq.; 2, 6i.

⁶ (5) P I 6, 45 *quamvis est igitur meritis indebita nostris.*

(7) P I 6, 31 *haec facit, ut . .*

(9) P I 6, 33 *haec facit.*

(15) P I 6, 39 *haec dea quam multos laqueo e. q. s.*

Op één punt wijkt de kroniek af van het origineel, zonder dat dit voor de compositie zoozeer een vereischte is: in v. 13 lezen we n.l. *spectare*, waar Ovidius, in verband met *Spes*, schreef *sperare*,

het bij Ovidius jammerklachten zijn over zijn verbanning, uitingen van hoop op lotsverbetering, die hij ondanks alles toch niet laat varen, betuigingen van oprecht berouw over datgene, waardoor hij 's keizers toorn heeft opgewekt. Tenslotte snoert hij zichzelf nog juist bijtijds de mond, als hij, rampzaliger dan ooit, op het punt staat het geheim van zijn error prijs te geven.

We zien dus, dat de kroniekschrijver onzen bursarum incisor de trucs van zijn meer prozaïsch zakkenrollersbedrijf ook in de poëtiëk heeft laten toepassen. En daarmee bereikte hij indirect een zeer komisch effect, waarin ook Ovidius zelf zeker veel genoeg zou hebben gehad. Want terwijl we, de vele en dikwijls vernuftige hypothesen ten spijt, niets omtrent den error van Ovidius¹ kunnen vaststellen, is er daarentegen in de kroniek geen spoor van eenige geheimenis: de lezer is van den error van den jammerlijken zakkenroller volkomen op de hoogte. En dat deze nu brutaalweg, *minora maioribus componens*, hetzelfde ten gehoor brengt, wat twaalf eeuwen te voren was opgeschreven naar aanleiding van een ernstig vergrijp, dat een keizer tot het uitvaardigen van een verbannings-decreet bracht, dat geeft aan die oude verzen een onverwachte, nieuwe kleur; vooral dat 19^e vers:

et ad se conversus ait: „lingua sile, non est ultra narrabile
quicquam.”

et conversus ad clerum dixit, „miseremini mei, miseremini” . . .

Of de man werkelijk zulk een dichterphenomeen is geweest, als de verbijsterde omstanders stellig zullen gedacht hebben, en ook wij, geheel onder den indruk van zijn improvisatie, aanvankelijk geneigd waren te gelooven, is dus nog wel aan eenigen twijfel onderhevig. Eén van zijn tijdgenooten waagde het te zingen :

Na den wijn zal'k met mijn zang
een Ovidius overtreffen.²

De classiek-georiënteerde improvisator echter nam genoeg met een prestatie, aan die van den grooten Romein gelijk.... in den meest letterlijken zin van het woord!

Ovidius' verzen zijn blijven leven, zooals hij zelf het voorspelde.³ Al zal hij geen oogenblik vermoed hebben, dat ze eens een geraffineerden boef zijn verdiende straf zouden doen ontgaan.

Den Haag.

A. SCHOLTE.

¹ Trist. II 207 perdiderint cum me duo crimina carmen et error.

² Carmin. Buran. 170, 5 Nasonem post calicem carmine praeibo.

³ Metamorph. XV 871 sqq.

Sophokles' Philoktetes

vs. 865—1080. (Vervolg van n°, 8 blz. 138).

II.

- Koor.* Wat nu? Het staat aan u te varen. Heer,
maar 't is nog mogelijk luistren naar zijn woord.
- Ne.* Mij heeft een inn'ge deernis voor dien man
bevangen, niet pas nu, maar al sinds lang.
- Phil.* Heb meelij, jongen, bij de goón, maak niet
je zelf tot schand door het verraad aan mij!
- Ne.* Wee, wat te doen? Och had ik Skyros'¹ land
maar nooit verlaten, zó benauwt mij dit.
- Phil.* Jij bent niet slecht. Door slechten onderricht
in 't kwaad, zo blijkt je hier te zijn, maar laat
hun aard aan de andre' en geef mijn boog terug.
- Ne.* Wat nu?
- Odysseus, ongerust geworden door het talmen, komt plotseling op*
- Od.* Bezetene wat doe je daar?
Geef mij onmiddellijk die boog terug.
- Phil.* Wee, wie is dat? Hoor ik Odysseus' stem?
- Od.* Ja, van Odysseus, dien gij voor u ziet.
- Phil.* God, 'k ben verraden en verkocht! Dus hij
was 't die mij ving, en dit ontstolen heeft.
- Od.* Ja zeker, ik, geen ander, ik beken 't
- Phil.* Geef t'rug die boog mijn jongen, laat hem mij!
- Od.* Neen, dat zal nooit gebeure' al wil hij 't ook.
En gij moet ook meegaan met hen, goedschiks —
of anders voeren zij u mede met geweld.
- Phil.* Mij zullen zij, ellendeling, aardsschurk,
meesleuren? *Od.* Als je niet vrijwillig gaat.
- Phil.* O land van Lemnos, en almachtige gloed
Vulkaangeschapen², is dat te verdragen als
hij uit u met geweld mij mede voert?
- Od.* Zeus is 't, opdat gij 't weet, Zeus heerser van
dit land, die 't wil, wiens dienaar ik slechts ben.
- Phil.* O schurk, wat vind je nu weer uit? Terwijl
je goden voorwendt, maak je hen tot leugenaars.

¹ Skyros is Neoptolemos' geboorte-eiland.

² Lemnos was een vulkanisch eiland.

- Od.* Neen, waarheidsprekers: en gij *gaat* die weg.
- Phil.* Dat nooit. *Od.* Dat wel; ik eis gehoorzaamheid.
- Phil.* Afschuw(e)lijk! Dus dan heeft mijn vader mij tot slaaf geschapen en tot vrije niet.
- Od.* Jawel, gelijk aan de edelsten met wie gij Troie met geweld verwoesten moet.
- Phil.* Neen, zeg 'k — al moet ik dragen de ergste ellend — zolang ik deze steile afgrond heb.
- Od.* Wat wilt ge doen? *Phil.* Terstond van boven neer van rots op rots mijn hoofd te pletter slaan.
- Od. tot h. Koor* Dan grijpt hem; dit zij nimmer in zijn macht.
- De schepelingen grijpen Phil. vast.*
- Phil.* O armen, wat moet gij verdragen door 't gemis des boogs gevangen door dien vent, O jij, die elk verstand en fierheid mist, hoe heb je me beslopen, hoe me omstrikt verscholen achter deze me onbekende knaap, dien jij niet waard bent, maar die past bij mij; die niets wist dan 't bevolene te doen, en die nu blijkbaar diep verdriet heeft door wat hij zelf zondigde en wat ik lijd !
 Jouw lage ziet, die kijkt om iedre hoek heeft hem, onleerzaam en onwillig, toch best onderwezen slim in 't kwaad te zijn.
 En nu denk jij, rampzaalge, mij geboeid van hier te sleuren, waar je neer mij smeed vriendloos, verlaten, balling: levend lijk Wee!
 Verga! dat wenste ik je al dikwijls toe, maar neen, de goden schenken mij niets goeds. Jij leeft vernoegd, en ik krimp weg in pijn juist omdat 'k leef in rampen, veel geprest, bespot door jou en Atreus beide zoons, de generaals, wier slaaf jij hierin bent.
 En toch ontmaskerd en gedwongen¹, voer jij met hen mee — mij, die vrijwillig ging

---

¹ Toespeling op het feit dat Od. zich krankzinnig had gehouden om niet mee naar Troje te hoeven gaan ,maar door Palamedes ontmaskerd en door de Atriden gedwongen was.

aan 't hoofd van zeven schepen, wierpen *zij*
 veracht op 't strand, naar jij zegt, volger ha deed jij 't.
 En waarom neem je me nu mee, waaróm
 voer je me weg, bij Zeus, met wat voor doel?
 Mij die niets ben, voor jullie lang reeds dood.
 Waarom, o godgehate ben ik nu
 niet lam, niet stinkend? Hoe als 'k medega
 denk je te offre' en plengen aan de góon?
 Want dat was toch de reden voor mijn ballingschap!
 Sterft een ellendge dood! Ja sterven zult
 gij om het onrecht aan mij toegebracht,
 indien de goden geven om het recht.
 En 'k weet dat dit zo is, want anders waart
 gij niet gevaren om mij, arme man,
 als een godsprikkel u niet dreef om mij.
 O vaderland en goden die dit ziet,
 wreekt, wreekt na al dien tijd mij eindlijk toch
 op deze allen, als ge meelij hebt.
 Want wel leef ik rampzalig, maar als 'k hem
 vernietigd zag, dan was mijn kwaal voorbij.

Koor. Die vreemdeling dreigt zwaar, Odysseus, sprak
 een zware vloek uit, ongebroke' in 't leed.

Od. Indien 't mij schikte zou ik op zijn taal
 veel kunnen zeggen; nu dit ene slechts:
 Waar zulken nodig zijn daar ben ik zó,
 maar waar 't om braven en rechtvaardigen gaat,
 daar vindt ge geen rechtschapener dan mij.
 Maar om het steeds te winnen is mijn wil.
 (*Na enig nadenken*) . . . . .
 Behalve tegenover u; vrijwillig zal 'k
 nu voor u wijken: daarom laat hem los,
 raakt hem nu verder niet meer aan, en laat
 hem blijven: wij behoeven u niet meer
 als wij die wapnen hebben, want bij ons
 is Teukros die de boogschietkunst verstaat,
 en ik, die gans niet minder goed dan hij
 hem meen t'hantere' en sturen met mijn hand.
 Gij zijt niet nodig. — Dus: wij zeggen u
 vaarwel, betreed verheugd het Lemnisch land.

Laat ons nu gaan — misschien zal uw bezit
mij de eer verschaffen, die u was bestemd.

Phil. Wee, wat zal 'k doen? Zul jij voorzien
van mijn boog pralen onder 't Griekse heer?

Od. Spreek niet meer tot mij, daar ik nu vertrek.

Phil. O Neoptolemos, krijg ik van jouw stem
ook niet meer toespraak? Ga je zo maar heen?

Od. (*tot Ne*). Op weg jij, kijk hem niet meer aan, opdat —
hoe link je ook bent, je niet de kans bederft.

Phil. (*tot het koor*). Zal 'k ook door jullie, vrienden, zo alleen
gelaten worden? Hebt geen deernis gij?

Koor Dees jongen is ons scheepskaptein; wat hij
tot u zegt, dat is ook ons woord voor u.

Ne. Odysseus zal wel van mij zeggen, dat
ik al te medelijdend ben, maar toch
blijft gij bij hem zolang, als hij dat wenst.
totdat, de schippers alles op het schip
in orde kunnen maken, en wij zelf
geofferd zullen hebben aan de goón,
Misschien wordt hij nog van een beetre geest
voor ons beziel. Zo laten wij dus gaan,
en gij, wanneer we u roepen volgt ons snel.

Alles schijnt nu voor Philoktetes verloren, maar in de scène die volgt op een langdurige jammerklacht van hem, zoals we die uit de Griekse tragedies kennen, alleen afgewisseld door de vermaning van het koor, komt Neoptolemos niettegenstaande de heftige protesten van Odysseus, omdat hij zijn valse rol niet langer dragen kan aan Philoktetes zijn boog terug brengen. Als deze natuurlijk ten uiterste geroerd is, tracht Neoptolemos hem te bewegen nu vrijwillig mee te gaan naar Troje. Maar vergeefs; de held blijft onverzettelijk. Dan verschijnt echter de onder de goden opgenomen Herakles, zijn vriend, de vroegere eigenaar van de boog als deus ex machina, die hem verklaart dat al het door hem geleden leed door het Noodlot was beschikt, maar ook om met Neoptolemos naar Troje gevaren, door Asklepios de god der geneeskunde zelf genezen te worden. Paris, de schuld van al de ellende, dood te schieten en samen met Neoptolemos Troje in te nemen.

Aan dit goddelijk bevel verklaart Philoktetes nu te zullen voldoen,

en met zijn afscheid aan het eiland en aller vertrek naar het schip eindigt het stuk.

Ziedaar de loop van Sophokles' Philoktetes, volgens mijn gevoel een der mooiste, en voor onze tijd zeker het aantrekkelijkste en begrijpelijkste van al Sophokles' overgebleven stukken. Het is waar, dat de oplossing gezocht wordt door een *deus ex machina*, maar in de hoogerroemde koning Oidipus is het fundament ondeugdelijk, dus eigenlijk het hele stuk onbestaanbaar, zoals ik indertijd naar aanleiding van Roy aards' voorstellingen op Sonsbeek meen te hebben aangetoond (Gids 1913 n°. 10). En van geen van Sofokles stukken ligt ons het probleem zo na aan het hart als deze botsing tussen eerlijkheid en staatsbelang, en de daaruit voortvloeiende karaktertekening naast de door lijden verbitterde hoofdpersoon, van de onbedorven rondborstige Neoptolemos en de Macchiavellistische staatsman Odysseus, voor wien het (door hem gediende) staatsbelang boven alles gaat en die in dienst daarvan zonder aarzelen gemeen, maar ook rechtschapen kan zijn, en om zijn zaak te winnen, niets ontziet.

Deventer.

J. BERLAGE.

Menschen die wij allen kennen

IX.

Nu volgt het proces tegen Claudius Timarchus van Creta. Behalve de gewone klachten tegen machtige potentaten onder de provincialen, die door hun al te grooten invloed zwakkeren verongelijken, bracht men tegen hem een woord in, dat een beleediging was voor den Senaat; hij zou meermalen gezegd hebben dat het aan hem lag, of er aan de gouverneurs, die Creta bestuurd hadden, bij hun aftreden al dan niet dank gebracht werd.

Paetus Thrasea greep dit geval aan voor een beschouwing ten nutte van het algemeen; aan zijn voorstel, dat beklagde uit de provincie Creta behoorde verbannen te worden, knoopte hij de volgende beschouwing vast: De praktijk heeft ons geleerd, senatoren, dat uitstekende wetten en navolgenswaardige voorbeelden bij de weldenkenden uit de vergrijpen van anderen ontstaan. Zoo

dankt de wet van Cincros haar wezen aan de loslippigheid der redenaars, die van Julius aan de misbruiken der candidaten voor een staatsambt, die van Calpurnius aan de hebzucht der magistraten. Want de schuld komt eerder dan de straf, de loutering na het misdrijf. Laat ons dus tegen deze nieuwe zelfverheffing der provincialen een besluit nemen, de onveranderlijke Romeinsche standvastigheid waardig, zonder aan de bescherming der bondgenooten te kort te doen, zonder de overtuiging los te laten, dat een ieders aanzien nergens anders ligt dan bij het oordeel van zijn medeburgers.

Eertijds werden niet alleen een praetor of een consul, maar ook ambtelooze burgers gezonden op inspectie van provincies en om verslag te doen omtrent hun onderworpenheid; toen beefden heele stammen voor het oordeel van één enkelen. Maar nu komen wij die vreemdelingen in het gevele en zooals op den wenk van den een of ander tot een dankbetuiging, zoo wordt nog griffer tot een beschuldiging besloten; laat er besloten worden en blijve den provinciebewoners de gelegenheid op deze manier te toonen, dat ook zij wat te zeggen hebben! Maar laat men evenzeer tegengaan niet gemeende woorden van lof, door beden afgesmeekt, als kwaadwilligheid, als wreedheid. Wij gaan eerder te ver, terwijl wij iemand voor ons zoeken te winnen dan door aanstoot te geven. Er zijn deugden, die haat wekken: te ver gedreven gestrengheid, een hart, niet te overwinnen tot een gunstbewijs. Vandaar dat het begin van onze ambtenaren gewoonlijk nog al goed is, maar het eind van hun diensttijd omslaat; omdat wij dan met het oog op een candidatuur denken aan het winnen van stemmen; gaan wij dit tegen, dan zullen de provincies billijker en gelijkmatiger bestuurd worden; door vrees voor een proces wegens afpersing is de hebzucht beteugeld; verbieden wij de dankbetuigingen, dan wordt de jacht naar populariteit ingetoomd.

(Tac. Ann. XV. 20—21.)

E. S.
